

Ivane Dżachua, Władimir Łuarsabiszwili, Omar Tuszuraszwili

(Archiwum MSW Gruzji)

ARCHIWUM MSW GRUZJI – PRZESZŁOŚĆ, TERAŹNIEJSZOŚĆ I PRZYSZŁOŚĆ*

Komisję Nadzwyczajną (Czeka) Gruzji, której tymczasowym przewodniczącym został Georgij Elisabedaszwili, utworzono 26 lutego 1921 r. na polecenie Rewkomu. W marcu 1921 r. postanowieniem Prezydium Komisji Nadzwyczajnej Gruzińskiej SRS został powołany Oddział Rejestracyjno-Archiwistyczny, który miał za zadanie zbieranie i przechowywanie materiałów kompromitujących „element niebezpieczny” i licznych „wrogów” wykrytych przez specjalną komisję. Oddział ten zatrudniał 30 etatowych pracowników¹. W latach 1921–1990 w magazynach 10. Wydziału byłego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Gruzji znajdowało się 230 000 jednostek archiwalnych.

1. Archiwum byłego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego (KGB)

W Archiwum KGB Gruzji jest przechowywanych wiele ważnych i interesujących dokumentów, m.in. dotyczących powstania w okresie 1922–1924 Gruzińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej, wydarzeń tbiliskich w dniu 9 marca 1956 r., tzw. sprawy mingreńskiej, ruchu dysydenckiego, zimnej wojny i innych. Z zespołów Archiwum KGB Gruzji warto szczególnie zwrócić uwagę na zespoły nr.: 1, 6, 8 i 12. W zasobie archiwum znajdują się również akta postępowań karnych wszczynanych w większości przypadków z przyczyn politycznych. Zarzuty były stawiane głównie w oparciu o artykuły 58.10 (agitacja antysowiecka i propaganda) i 58.11 (przestępczość zorganizowana). Sądono

---

* W tłumaczeniu tekstu użyto pojęcia „zespół”, które nie odpowiada ściśle polskiemu terminowi „zespół archiwalny” w rozumieniu całości organicznie powiązanych materiałów archiwalnych ustrojowo odrębnego twórcy, lecz stosowanemu w archiwistyce sowieckiej terminowi „fond”, pamiętając, że fond mógł być wyodrębniony według różnych kryteriów.

¹ Jednymi z pierwszych zarejestrowanych materiałów archiwalnych są dokumenty postępowania karnego wszczętego przeciwko Rażdenowi Mirianaszwilemu i innym, oskarżonym o ukrywanie żywności. Z siedmiu oskarżonych trzech skazano na najwyższy wymiar kary – rozstrzelanie. Wyrok wykonano następnego dnia.

także za zdradę ojczyzny, szpiegostwo, bezprawne przekraczanie granicy, kontrabandę, nielegalne transakcje walutowe, fałszowanie dokumentów itp.

2. Archiwum Milicji Sowieckiej

Zgromadzone są tu przede wszystkim akta postępowań o charakterze niepolitycznym oraz akty normatywne MSZ, spisy eszelonów przesiedleńców lat 1941–1951, akta specjalnych przesiedleńców itp.

3. Archiwum Partyjne (Komunistycznej Partii Gruzjińskiej SRS)

Uchwałą Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii (bolszewików) Gruzji z 24 czerwca 1922 r. powołano Komisję Historii Partii, której zadaniem było zbieranie, opracowywanie, przechowywanie i publikowanie dokumentów dotyczących historii organizacji komunistycznych w Gruzji². Na pierwszym posiedzeniu tego gremium, 14 stycznia 1923 r., podjęto decyzję o rozpoczęciu wydawania miesięcznika historycznego „Rewolucyjna Letopis” („Kronika Rewolucyjna”). Komisja zwróciła się do starych rewolucjonistów i robotników z prośbą o zebranie i przekazanie jej wszystkich posiadanych dokumentów historycznych. Na końcu każdego numeru czasopisma, w rubryce „Partarchiw” („Archiwum partii”), publikowano dokumenty dotyczące historii organizacji partyjnych w Gruzji. Komisja utrzymywała również kontakty z lokalnymi organizacjami i poszczególnymi rewolucjonistami, od których otrzymywała materiały dotyczące historii ruchu rewolucyjnego i organizacji partyjnych w Gruzji. Część tych dokumentów była publikowana w miesięczniku, pozostałe przechowywano w archiwum komisji.

W styczniu 1928 r. z inicjatywy Komisji Historii Partii została w Tbilisi otwarta filia Stowarzyszenia Starych Bolszewików. Od połowy 1929 r., na polecenie Instytutu im. Lenina przy KC Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików), Instytut Historii Partii przy KC KP(b)G zgodnie ze statutem i instrukcjami zatwierdzonymi przez KC WKP(b) prowadził prace organizacyjne w celu stworzenia jednego archiwum partyjnego. W 1933 r. w alei Szoty Rustawelego w Tbilisi został wmurowany kamień węgielny pod budynek Instytutu „Imieli” (Instytut Marksizmu-Leninizmu), którego budowę ukończono cztery lata później. Od tego czasu aż do 2007 r. w tym budynku znajdowało się Archiwum Partyjne.

Zgodnie z rozporządzeniem Biura Organizacyjnego KC WKP(b) z 2 grudnia 1939 r. i na podstawie uchwały Biura Politycznego KC KP(b)G (protokół nr 150, pkt 42) Obwodowy Komitet Partyjny Abchazji, Adżarii i Południowej Osetii zaproponował utworzenie obwodowych archiwów partyjnych z zespołami archiwistów. Ważną częścią wspomnianej uchwały było zalecenie ustalania z Instytutem Marksa-Engelsa-Lenina-Stalina przy KC Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego kwestii związanych z publikacją wyników badań i edycji dokumentów dotyczących historii partii.

Archiwum Partyjne, którego zbiory były stale uzupełniane, nie było dostępne dla szerokiego kręgu badaczy i tylko nieliczni naukowcy mogli korzystać ze ściśle określonych materiałów. W czasie prezydentury M. Gorbaczowa sytuacja się zmieniła i na całym obszarze Związku Sowieckiego zaczęto powszechnie udostępniać badaczom dokumenty. W wyniku walk prowadzonych w czasie wojny domowej w latach 1991–1992 Archiwum

² Archiwum MSW Gruzji (II), z. 14, opis 1, akta nr 192, s. 607.

Partyjne Gruzji było zagrożone zniszczeniem. W jego uratowaniu pomogły śmiałe działania pracowników, którzy stawiali opór w trakcie ataków zbrojnych. Trudna sytuacja gospodarcza spowodowała, że wkrótce budżet archiwum został zajęty, placówka straciła pracowników, a dokumentom groziło zniszczenie. W tym samym czasie został zlikwidowany także Instytut Marksizmu-Leninizmu.

Uchwałą Prezydium Rady Najwyższej Republiki Gruzji z 11 czerwca 1991 r.³ spełniono jednak żądanie pracowników byłego „Imieli” dotyczące wydzielenia archiwum z KC KP Gruzji. Przy Radzie Najwyższej powołano Centrum Ludowej Historii i Teorii Politycznej, które rok później przyjęło nazwę: „Instytut Budowy Demokracji i Politologii” (uchwała Rady Państwa Republiki Gruzji z 22 czerwca 1992 r.)⁴. Instytut, w którego skład wchodziły archiwum i biblioteka naukowa, przetrwał tylko cztery lata. Zlikwidowano go Uchwałą nr 223-11S Parlamentu Gruzji z 15 maja 1996 r. i Rozporządzeniem nr 558/1 przewodniczącego Parlamentu Gruzji z 17 maja 1996 r.⁵ Archiwum, biblioteka i wyposażenie likwidowanej placówki zostały przekazane do Archiwum Prezydenckiego na mocy Postanowienia nr 673 prezydenta Gruzji z 14 października 1996 r. i Uchwałą nr 461-I Parlamentu Gruzji z 29 października 1996 r.

Ostatecznie w oparciu o Rozporządzenie nr 150 prezydenta Gruzji z 5 kwietnia 2007 r. Archiwum Partyjne zostało przekazane do Zarządu Archiwów MSW. Trzy lata później jego zasób archiwalny został uzupełniony o:

- 670 książek z biblioteki „Imieli”,
- 198 pakietów gazet z Biblioteki Publicznej m. Tbilisi,
- 361 j.a., na które złożyły się protokoły posiedzeń Biura Lenteckiego Komitetu Rejonowego.

Obecnie Archiwum Partyjne jest jednym z największych w Gruzji. Znajduje się w nim 8300 zespołów archiwalnych, które stanowią bezcenny materiał do badania historii partii i życia w komunistycznym kraju. W 2007 r. pracownicy Archiwum MSW opracowali ponad 2 mln jednostek przechowywanych w jednym z budynków ministerialnej sieci archiwów w dzielnicy Tbilisi – Muchiani. W magazynie Archiwum Partyjnego zostały przeprowadzone mikrobiologiczne badania laboratoryjne, regularnie dokonywane są też dezynfekcje pomieszczeń. Akta są przechowywane zgodnie z aktualnymi wymaganiami, a uszkodzone materiały podlegają konserwacji i restauracji.

W czasie wydarzeń tbiliskich w latach 1991–1992 duża część archiwów KGB i MSW Gruzji została zniszczona. Budynki zarówno administracji MSW, jak i KGB (znajdowały się obok siebie) całkowicie spłonęły, a zagładzie uległo wiele zespołów archiwalnych.

Wśród zniszczonych materiałów archiwalnych można wyróżnić (lista niepełna):

- dokumentację personalną byłych pracowników KGB Gruzji – ponad 22 000 tomów;
- akta spraw tajnych – ponad 7000 tomów;
- notatki podsumowujące, karty, raporty i inne dokumenty otrzymane z KGB ZSRS w latach 1921–1990 – ponad 70 tomów;
- protokoły przesłuchań świadków, rejonowych sekretarzy partii komunistycznej i osób odpowiedzialnych, dotyczących tzw. sprawy mingrelskiej – 20 tomów;

³ *Ibidem*, z. 8, opis 24, akta nr 1, s. 1.

⁴ *Ibidem*, z. 8, opis 24, akta nr 6, s. 1.

⁵ *Ibidem*, z. 8, opis 24, akta nr 67, s. 1–2.

- materiały dotyczące organizacji mienszewików działających w Gruzji w latach 1921–1937;
- dokumentację dotyczącą organizacji trockistów działających w Gruzji w latach 1921–1939;
- materiały i akta z państwowej kontroli i filtracji jeńców wojennych okresu II wojny światowej – 45 000 tomów;
- materiały przechwycone (zarekwirowane), listy i teczki osobowe – ponad 40 000 tomów;
- dokumentację zawieszonych spraw karnych osób zrehabilitowanych – ponad 48 000 j.a.;
- akta spraw karnych – ponad 17 000 j.a.;
- materiały z kontroli i akta repatriantów – ponad 2000 j.a.;
- akta dotyczące rejestracji operacyjnej, przedstawiające wartość operacyjno-historyczną – ponad 1300 j.a.;
- materiały specjalne – ponad 3000 j.a.;
- materiały odnoszące się do wydarzeń z 9 marca 1956 r. – 12 tomów;
- akta dotyczące powstania gruzińskich jeńców przeciwko Niemcom na wyspie Texel w czasie II wojny światowej.

W styczniu 1992 r. ocalałe akta z Archiwum KGB zostały czasowo umieszczone w budynku Państwowego Archiwum Gruzji. Na potrzeby przechowywania tych materiałów kierownictwo Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego na przełomie kwietnia i maja 1995 r. wydzieliło powierzchnię w budynku naukowo-technicznym „Moduli”. Po połączeniu MBP z MSW w 2005 r. zabezpieczono (analogicznie do materiałów KGB) uratowane z pożaru akta z Archiwum MSW, w tym m.in. spisy eszelonów przesiedleńców z lat 1941–1951, akta specjalnych przesiedleńców i akty normatywne MSW oraz akta dochodzeń. W tym samym roku prokuratura Gruzji przekazała 3324 akta nadzoru prokuratorskiego, w tym te odnoszące się do dochodzeń z lat trzydziestych XX w.

W 2005 r. rozpoczął się proces odbudowy i wstępnej restauracji materiałów archiwalnych znajdujących się w szczególnie złym stanie. Te niezwykle trudne, żmudne i czasochłonne prace zostały przeprowadzone przez pracowników archiwum i zaproszonych ekspertów. Rok później rozpoczęto proces komputeryzacji systemu wyszukiwania materiałów archiwalnych.

Struktura archiwum

Obecnie Archiwum MSW Gruzji składa się z trzech wydziałów i dwóch grup roboczych:

Wydział I – archiwum bezpieczeństwa państwowego i sowieckiej milicji. Przechowywane są w nim akta byłych archiwów Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Gruzji i Milicji Sowieckiej.

Zespół nr 1. Zgromadzone są w nim akty normatywne: rozkazy, instrukcje, postanowienia (protokoły posiedzeń), wydane przez przywódców Komisji Nadzwyczajnej (CzeKa) ZSRS, Państwowego Zarządu Politycznego (GPU), Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (NKWD) i ministra spraw wewnętrznych (MSW). Zespół zawiera 1134 tomy z klauzulami: ściśle tajne, tajne, nietajne. Akty normatywne z lat

1917–1990 (dokumenty z 1921 r. nie zachowały się) dotyczą wielu zagadnień i zawierają informacje o:

- składach osobowych;
- walce ze szpiegostwem, bandytyzmem, grabieżami, spekulacjami, kontrabandą, alkoholizmem i in.;
- agenturze, transporcie, przechowywaniu broni i kosztowności;
- dyscyplinie wewnętrznej, wypełnianiu rozkazów i postanowień, rozpatrywaniu spraw przez sąd wojenny, konfiskacie i rekwirowaniu, obronie granic państwowych, cenzurze w państwowych i prywatnych teatrach, wyjazdach za granicę, własności dyplomatycznej i poczcie, służbie kurierskiej, tajnym prowadzeniu dokumentacji, wydawaniu gazet, zatrudnieniu i konspiracji, kontaktach z cudzoziemcami, działalności Państwowego Zarządu Politycznego (GPU), udzielaniu kredytów, wysyłce tajnej korespondencji, rozpatrywaniu wniosków, statystyce więźniów, wydawaniu wiz dyplomatycznych i tranzytowych, organizacji wydarzeń sportowych, rozmieszczeniu osób w obozach koncentracyjnych, wydawaniu ocen finansowych, zakazie fotografowania w jednostkach wojskowych, ustawie o służbie wojskowej, przechowywaniu literatury, prawach urzędów konsularnych, statucie inspekcji sanitarnej, sprzedaży koni, zawartości specjalnej szkółki, wjeździe i wyjeździe cudzoziemców z ZSRS, odciskach palców elementu przestępczego, regułach filtrowania osób, chronieniu tajemnicy państwowej, wykonywaniu zadań operacyjnych i innych.

Zespół nr 6 (akta z dochodzeń). Znajdują się w nim akta spraw karnych wszczętych w latach 1919–1989 przez przywódców Komisji Nadzwyczajnej (CzeKa) ZSRS, Państwowego Zarządu Politycznego (GPU), Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (NKWD), Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego (KGB) i ministra spraw wewnętrznych (MSW). Zespół zawiera 20 000 tomów. Ponad połowa rozpatrywanych spraw została wszczęta z przyczyn politycznych, a podejrzanym przedstawiano zarzuty na podstawie artykułów 58.10 (agitacja i propaganda zawierające wezwanie do obalenia władzy sowieckiej) i 58.11 (działalność skierowana na przygotowanie lub popełnienie przestępstwa). Osoby podlegające postępowaniom karnym były również sądzone za:

Nazwa	Numer artykułu kodeksu karnego
zdrada ojczyzny	58.1 (a i b)
szpiegostwo	58.6
szkodnictwo	58.7
akty terrorystyczne	58.8
bezprawne przekroczenie granicy	84
kontrabanda	58.24
bezprawne operacje walutowe	58.27
falszowanie dokumentów	58.22
spekulacje	142

List z miejsca przesiedlenia (Archiwum MSW Gruzji)

List z frontu II wojny światowej (Archiwum MSW Gruzji)

W zespole spraw karnych zgromadzono także materiały sprzed okresu sowietyzacji Gruzji, sprawy wszczęte jeszcze przez 9. i 11. Armię Rosji. Są to unikatowe dokumenty zarówno pod względem treści, jak i załączonych fotografii czy osobistej korespondencji. W zespole są przechowywane także akta dotyczące powstania z 1924 r. (zwanego „przygodą 1924 roku”). Informacje o nim są rozsiiane w materiałach z lat 1925–1927 i zawiera je około 4100 j.a.

Jeden z największych działów Archiwum Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego stanowią materiały dotyczące represji w latach 1937–1938 – w przybliżeniu 4180 j.a. Licznie reprezentowane są także akta postępowań karnych wszczętych w czasie II wojny światowej, przede wszystkim z art. 58.1 (zdrada ojczyzny) Kodeksu karnego, w wyniku których wydawano wyroki pozbawienia wolności aż do 25 lat. Jak wynika z informacji otrzymanej od członka rodziny osoby oskarżonej o zdradę, w takich przypadkach postępowaniem sądowym obejmowano również krewnych przestępcy. Do tego okresu odnoszą się też tzw. sprawy emigranckie, które toczyły się po reemigracji do ZSRS (1951–1956) członków rządu niepodległej Gruzji i ich zwolenników.

Z postępowań karnych lat siedemdziesiątych XX w. należy zwrócić uwagę na sprawy dotyczące ruchu dysydenckiego i stworzenia Związku Helsińskiego. Dają one wyraźny obraz sytuacji społeczno-politycznej kraju. Z lat osiemdziesiątych szczególnie interesująco przedstawia się z kolei sprawa nr 8309 (22 tomy) dotycząca uprowadzenia samolotu.

Zespół nr 8 (protokoły posiedzenia Zakaukaskiej CzK, Zakaukaskiego GPU, CzK, GPU, NKWD, Zakaukaskiego NKWD). Ponieważ w Tbilisi ulokowało się centrum zakaukaskich organów politycznych i prawnych, w zespole znalazły się protokoły posiedzeń Komisji Nadzwyczajnej Zakaukaskiej SRS (Zakaukaska CzK, w tym protokoły CzK Armeńskiej SRS i Azerbejdżańskiej SRS), Zakaukaskiego Państwowego Zarządu Politycznego (Zakaukaski GPU), Komisji Nadzwyczajnej Gruzińskiej SRS (CzK), Państwowego Zarządu Politycznego Gruzińskiej SRS (GPU), Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (NKWD), a także listy wysiedlonych i osiedlonych, protokoły posiedzeń republikańskiej Komisji ds. Walki z Kontrewolucją.

Zespół zawiera 491 j.a. z lat 1921–1955, w tym materiały:

- Komisji Nadzwyczajnej Gruzińskiej SRS (CzK, 1921–1926) – razem 13 j.a. zawierających protokoły posiedzeń komisji, prezydium, kolegium sądowego;
- Państwowego Zarządu Politycznego Gruzińskiej SRS (Gruzińskiego GPU, 1927–1934) – razem 116 j.a.: protokoły posiedzeń, protokoły posiedzeń specjalnych, materiały i spisy wysiedlonych kułaków;
- Zakaukaskiego Głównego Zarządu Politycznego (Zakaukaskiego GPU) – razem 164 j.a.: protokoły posiedzeń i wyciągi, protokoły posiedzeń kolegiów, kolegium sądowego;
- Zakaukaskiego Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (Zakaukaskiego NKWD, 1934–1938) – razem 133 protokoły (każdy o objętości około 460–500 stron) posiedzeń trójki, protokoły posiedzeń milicyjnej trójki;
- Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych Gruzińskiej SRS (Gruzińskiego NKWD, 1937–1938) – 122 protokoły z 1937 r. (osądzonych 21 108 osób, z czego rozstrzelano 10 564) oraz 52 protokoły posiedzeń ludowej trójki z 1938 r. (osądzono 44 osoby).

W latach 1934–1938 rząd sowiecki rozpoczął w Gruzji masowe represje. O losach ludzi decydowały tzw. trójki (kułackie, ludowe i milicyjne). Osobom „podejrzany” najczęściej stawiano zarzuty polityczne, oskarżano je o agitację antysowiecką, przestępstwa

ARCHIWA NA ŚWIECIE

Materiały b. Archiwum Partyjnego (Archiwum MSW Gruzji)

kontrewolucyjne itd. Skazywano na rozstrzelanie lub 10 lat pozbawienia wolności w obozach koncentracyjnych ZSRS.

W zespole nr 8 przechowywane są również spisy wysiedlonych i osiedlonych (z 1929 r., 2 j.a.), protokoły posiedzeń republikańskiej Komisji ds. Walki z Kontrewolucją (1954–1955, 18 j.a.), a także protokoły posiedzeń specjalnej trójki w sprawach prowadzonych przeciwko znanym gruzińskim działaczom społecznym, w tym Tycjanowi Tabidze, Jewienijowi Mikieladze, Giorgijowi Mazniaszwilemu, Wachtangdze Kotetiszwilemu i innym.

Zespół nr 9 (kontrola państwowa i materiały filtracji). Zebrano w nim dokumentację z lat 1946–1951, w przybliżeniu 1303 j.a. Przed pożarem w Archiwum KGB w zespole przechowywano 45 000 akt – niestety, prawie w całości spłonęły. Warto w tym miejscu przypomnieć, że osoby, które w czasie II wojny światowej znajdowały się w niewoli, były represjonowane na podstawie oskarżenia o współpracę z armią niemiecką. Najpierw podlegały specjalnej kontroli i reedukacji, a następnie były wysyłane do tzw. obozów filtracyjnych i wykorzystywane do prac przymusowych.

Zespół nr 12. W zespole są przechowywane akta i korespondencja o wykonaniu najwyższej kary (rozstrzelanie) wobec osób osądzonych w latach 1921–1952 (razem 92 sprawy). Na podstawie zachowanych dokumentów wiadomo, że na rozstrzelanie skazano i następnie zamordowano 1693 osoby.

W zespole są także przechowywane:

- listy osób osądzonych na sesji wyjazdowej Kolegium Wojskowego Sądu Najwyższego ZSRS;
- protokoły (kopie) posiedzeń sądowego Kolegium Specjalnego NKWD ZSRS;
- wykaz spraw sądowych i kasacyjnych rozpatrzonych przez Trybunał Wojskowy i informacje o ich rejestracji w archiwum;
- lista osądzonych w latach 1937–1938 przez NKWD i prokuraturę (dwójka).

Zespół nr 13 odnosi się do materiałów przesiedleńców specjalnych. Są tutaj spisy eszelonów i akta przesiedleńców specjalnych od 1941 r. do 1951 r. W wykazach tych znajdują się informacje zarówno o przesiedleńcach, jak i tych, którzy wrócili z przesiedleń. Wymienione są tu dane osobowe głów rodzin i liczba przesiedlonych razem z nimi członków rodzin, w niektórych przypadkach podawane są imiona i nazwiska pełnoletnich członków rodzin, a przy niepełnoletnich odnotowana jest tylko ich liczba. Podane są również numery wagonów i eszelonów, którymi ich transportowano.

Należy pamiętać, że przesiedleniom podlegali: emigranci, tzw. zdrajcy narodu i ojczyzny, byli jeńcy wojenni (należący do narodowych formacji armii niemieckiej), podejrzani o kontakt z wywiadem tureckim i członkowie ich rodzin, osoby o różnej przynależności etnicznej (Grecy, irańscy i tureccy poddani oraz Niemcy, Kurdowie, Homshetsi i in.), osoby niezdolne do pracy i niepełnoletnie. Transporty przesiedleńców były kierowane najczęściej do Azji Środkowej (Uzbecka SRS, Kazachska SRS, Kirgiska SRS) i na Syberię. Masowe przesiedlenia rozpoczęły się w 1941 r., po tym jak NKWD ZSRS 8 października 1941 r. wydał Rozkaz nr 744, na podstawie którego zostały przesiedlone osoby narodowości niemieckiej.

Zespół nr 14. Znajdują się w nim listy zmarłych, więzionych i zaginionych bez wieści w czasie II wojny światowej. W 150 tomach zgromadzono informacje o 120 000 osób. W każdym z nich można odnaleźć dane dotyczące 1200–1800 osób.

ARCHIWA NA ŚWIECIE

Materiały b. Archiwum Partyjnego (Archiwum MSW Gruzji)

W spisach podano, z jakiego rejonu Gruzji byli powoływani rezerwiści i poborowi do służby wojskowej oraz ich ranga i funkcja. W wykazach wymieniono żołnierzy zaginionych bez wieści, poległych na froncie, więzionych, a także zmarłych od ran (ze wskazaniem miejsc ich pochówku). Nazwiska, imiona żołnierzy i nazwy geograficzne są często zniekształcone, co utrudnia identyfikację osób. Oryginały materiałów są przechowywane w Podolsku – na terenie Federacji Rosyjskiej.

Zespół nr 21 obejmuje materiały odnoszące się do rehabilitacji. Zebrane są w nim postanowienia prokuratora i spisy zrehabilitowanych przez Kolegium Wojskowe Sądu Najwyższego Gruzińskiej SRS, zawierające informacje dotyczące około 18 000 osób. Powyższa dokumentacja jest wynikiem pracy Prokuratury Gruzińskiej SRS, która na podstawie dekretu Prezydium Rady Najwyższej z 16 stycznia 1989 r. podjęła decyzję o rehabilitacji osób represjonowanych przez Państwowy Zarząd Polityczny i Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych.

W zespole zgromadzono także przekazane przez Narodowe Archiwum Gruzji spisy skazanych za przestępstwa polityczne, którzy zostali zrehabilitowani w latach 1955–1960 przez Sądowe Kolegium Sądu Najwyższego Gruzińskiej SRS. Łącznie w 6 tomach znajduje się ponad 10 768 notatek o rehabilitacji.

Wydział II – Archiwum Partyjne (Komunistycznej Partii Gruzińskiej SRS).

W wydziale tym znajduje się obecnie 6225 zespołów, liczących 505 000 j.a. i podzielonych na 3 kategorie:

1. Główne zespoły – w nich przechowywane są dokumenty archiwalne KC KP Gruzji, Komitetu Centralnego Komsomołu Gruzji, Obwodowego Komitetu Zakaukazia, teczki specjalne, wspomnienia gruzińskich bolszewików, materiały partyjnej czystki;
2. Zespoły archiwalne obwodowych, miejskich i rejonowych komitetów partyjnych i komsomolskich;
3. Dokumenty archiwalne podstawowych organizacji partyjnych funkcjonujących w ministerstwach, urzędach i organizacjach państwowych, przedsiębiorstwach, fabrykach i instytucjach, szkolnictwie wyższym, szkołach, instytutach naukowo-badawczych, kolchozach i sowchozach Gruzińskiej SRS.

Zespół nr 1. Zgromadzono w nim uchwały biura Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Gruzji z klauzulą „Teczka specjalna”, a także dokumenty dotyczące trockistów, represji w latach 1937–1938, gruzińskiego Legionu Narodowego w Niemczech w czasie II wojny światowej i wydarzeń w Tbilisi w dniu 9 marca 1956 r.

Zespół nr 8. Składają się na niego wspomnienia znanych gruzińskich bolszewików o wydarzeniach mających miejsce w Gruzji w latach 1890–1930, w tym o formowaniu organizacji socjaldemokratycznej, jej rozpadzie i podziale na bolszewików i mienszewików, walce przeciwko kaukaskiej administracji carskiej Rosji; materiały o taktyce bolszewickiej w czasie pierwszej i drugiej rewolucji w Imperium Rosyjskim (1905–1907 i 1917), o działaniach bolszewików i organizowanych przez nich powstaniach przeciwko Demokratycznej Republice Gruzji oraz o jej upadku w rezultacie wkroczenia Armii Czerwonej. W zespole przechowywane są także relacje o poszczególnych liderach bolszewickich. Szczególne tutaj miejsce zajmują informacje o działalności rewolucyjnej Józefa Stalina oraz o wojnie domowej.

Zespół nr 10. Zawiera spisy osób wykluczonych z szeregów partii komunistycznej (wszystkich miast i rejonów łącznie z autonomicznymi sowieckimi socjalistycznymi

republikami Abchazji i Adżarii oraz Południowoosetyjskim Obwodem Autonomicznym), oświadczenia wykluczonych z partii, ich autobiografie i dokumenty osobiste.

Zespół nr 13. Wśród zgromadzonych w nim materiałów można wyróżnić protokoły posiedzeń Biura i Sekretariatu, Plenum, Prezydium Obwodowego Komitetu KP Zakaukaskiej Federacyjnej Sowieckiej Socjalistycznej Republiki, a także stenogramy ze zjazdów organizacji komunistycznych. Na szczególną uwagę zasługują archiwalia dotyczące walki bolszewików zakaukaskich z partiami antykomunistycznymi i ugrupowaniami mieniszewików (Gruzja), dasznakowców (Armenia) i musawatystów (Azerbejdżan).

Zespół nr 14. Jest to największy i najbardziej znaczący zespół, w którym są przechowywane:

- protokoły posiedzeń Biura, Sekretariatu i plenów KC KP Gruzji;
- stenogramy ze zjazdów KP Gruzji;
- przemówienia dotyczące różnych zagadnień (z miasta i rejonów Gruzji);
- korespondencja między różnymi urzędami;
- pisma z KC KPZR;
- materiały dotyczące pracy komitetów partyjnych autonomicznych republik: Abchaskiej i Adżarskiej oraz Południowoosetyjskiego Obwodu Autonomicznego.

Szczególne miejsce wśród archiwaliów zajmują materiały dotyczące: powstania Gruzińskiej SRS (lata dwudzieste XX w.), antysowieckiego ruchu narodowego w latach 1921–1924 i powstania sierpniowego w 1924 r., walki z religią, powstania Komisji Nadzwyczajnej (CzK) i jej działań, emigracji gruzińskiej, wysiedlenia kułaków i kniaziów, czystki w szeregach partii komunistycznej Gruzji w latach 1935–1936, represji w latach 1937–1938 i podczas II wojny światowej.

W zespole można znaleźć także dokumenty o masowych przesiedleniach w latach 1941–1951 (w tym obywateli narodowości niemieckiej i greckiej) oraz materiały dotyczące wydarzeń w Tbilisi w dniu 9 marca 1956 r. Wiele materiałów odnosi się do indoktrynacji komunistycznej, starć personalnych między przywódcami i walki wewnątrzpartyjnej, rehabilitacji ofiar represji, zimnej wojny i powstania bloku państw Układu Warszawskiego przeciwko NATO, akcji antysowieckich i działalności organizacji dysydenckich, wydarzeń z 9 kwietnia 1989 r., sytuacji w Abchaskiej Republice Autonomicznej i Południowoosetyjskim Obwodzie Autonomicznym. Na szczególną uwagę zasługują dokumenty odzwierciedlające działalność poszczególnych oddziałów KC KP Gruzji w obszarach: praca organizacyjno-partyjna, agitacja i propaganda, przemysł i transport, nauka i instytucje szkolnictwa, budownictwo i gospodarka miejska, przemysł lekki i spożywczy, rolnictwo, instytucje finansowe i planistyczne, instytucje administracji i kultury.

Zespół nr 16. Przechowywane są w nim materiały dotyczące czystek przeprowadzonych przez komisję kontrolną w 1929 r. w organizacjach partyjnych w Abchaskiej SRS, Adżarskiej SRS i Południowoosetyjskim Obwodzie Autonomicznym, w regionach: tbiliskim, kutajskim, achalkalakiskim, gorijskim i kachetyńskim, w GPU Zakaukazia i Gruzji, w organizacjach partyjnych Armii Czerwonej.

Zespół nr 96 zawiera protokoły posiedzeń Biura, Sekretariatu, Plenum i Prezydium KC Komsomołu Gruzji, stenogramy ze zjazdów partii komunistycznej i Komsomołu, wykłady odnoszące się do różnych zagadnień ze wszystkich miast i rejonów Gruzji, informacje o przyjęciu i wykluczeniu z Komsomołu i in.

Zespół nr 29. W tym zespole zebrano protokoły posiedzeń Biura i Sekretariatu Kutajskiego Obwodowego Komitetu, stenogramy obwodowych konferencji partyjnych, dokumenty dotyczące powstania sierpniowego w 1924 r. oraz wysiedlenia kułaków i kniaziów w 1928 r.

Zespół nr 17 jest jednym z najbardziej interesujących i ważnych zespołów Archiwum Partyjnego. Zawiera materiały dotyczące działalności tbiliskiego Miejskiego Komitetu Partii, w tym protokoły posiedzeń Biura, Sekretariatu, Plenum i Prezydium Miejskiego Komitetu, stenogramy z miejskich konferencji partyjnych, różne pisma, teksty wykładów, korespondencję z lat 1921–1991.

Zespoły niestandardowe (fototespoły, książki, gazety):

Zespół nr 3 (fototespół) zawiera do 8000 fotografii od lat siedemdziesiątych XIX w. do XX w. Zebrano w nim zdjęcia W.I. Lenina, L.D. Trockiego, znanych bolszewików, w tym J. Stalina, S. Ordżonikidze, F. Macharadze, I sekretarza KC KP Gruzji E. SzeWARDnadze, oraz fotografie dotyczące różnych wydarzeń historycznych, m.in. z powstania w 1924 r. i II wojny światowej.

Zespół nr 138 stanowią mikrofilmy (negatywy i pozytywy) dokumentów z lat dwudziestych XX w. zarchiwizowanych w zespole nr 14, w tym protokoły posiedzeń Sekretariatu i Biura Komitetu Centralnego KP Gruzji.

Zespół nr 5 (biblioteczny). Składa się na niego 700 książek i zbiorów dokumentów, w tym:

- KPZS w rezolucjach i uchwałach zjazdów, konferencji i plenów KC (14 tomów, 1898–1981);
- dokumenty dotyczące polityki zagranicznej ZSRS (1917–1938);
- Wojska Pograniczne ZSRS (6 tomów, 1918–1950);
- posiedzenia Rady Najwyższej ZSRS (stenogramy, 1938–1990);
- książki dotyczące stosunków ZSRS z innymi krajami.

Zespół nr 4 (gazety). Tworzą go komplety rosyjskich i gruzińskich czasopism (do 40 tytułów) z różnych okresów, w tym: „Kommunist”, „Mołodoj Kommunist”, „Tbilisi”, „Industrialnyj Kutaisi”, „Gruzinskaja Respublika”, „Bakinskij Raboczij”, „Prawda”, „Izwestia”, „Sowietskaja Kultura”, „Komsomolskaja Prawda”, „Lieninskoje Znamia”, „Mołodioż Gruzji”, „Zoria Wostoka”, „Biezbożnik”, „Raboczaja Moskwa”, „Raboczaja Gazieta”, „Pionierskaja Prawda”, „Wieczernaja Gazieta”, „Tbiliskij Raboczij”, „Włast Truda”, „Krasnyj Woin”, „W Pomoszcz Partyjnoj Uczobie”, „Trud”, „Patriot Rodiny”, „Družba”, „Sowietskaja Abchazja”, „Mołodoj Staliniec”, „Gudok”, „Batumskij Raboczij”, „Wiedomosti Wierchnowo Sowietu SSR” i in.

Wydział III – twórczy. Od 2008 r. pracownicy archiwum wydają czasopismo „Archiwnyj Wiestnik” (w językach gruzińskim i angielskim). Ukazało się już 15 numerów, w tym numery specjalne:

Nr 1. Opublikowano w nim artykuły o bohaterach narodowych Gruzji – Kakuce Czołokaszwili i Kote Abchazi, sprawie reżysera Aleksandra Achmietelego, zamknięciu cerkwi i wydaleniu z nich duchownych, a także pismo patriarchy Ambrożego Chelaja i in.

Nr 2. Ukazały się tu teksty o walce przeciwko Cerkwi, szowinistyczno-nacjonalistycznej partii dasznaków oraz wspomnienia o Ilii Czawczawadze i in.

Nr 3. Materiały dotyczące: sporu gruzińsko-abchaskiego, wojny gruzińsko-rosyjskiej z 2008 r., rosyjskiej okupacji Gruzji i 11. Armii Sowieckiej, osiedlenia Osetyńców

na ziemiach gruzińskich, ugrupowania Dianozza Dżochojewa, bitwy o Kaukaz w latach 1942–1943 i in.

Nr 4. Zawiera m.in. zeznania pisarzy represjonowanych w 1937 r., dysydenckie dzieło Zwiada Gamsachurdii i Miraba Kostawy, wspomnienia rosyjskiego żołnierza, materiały dotyczące przesiedleń narodów w latach 1949–1950 i ugrupowania Iwana Kracaszwili.

Nr 5. Znalazły się w nim artykuły o propagandowych tradycjach polityki zagranicznej Związku Sowieckiego, wymuszonej emigracji Spirydona Kiedia, ugrupowaniu Dariaszwili-Goczitaszwili i in.

Nr 6. Składają się na niego m.in.: publikacje o Abchazji, rosyjskiej polityce kolonialnej w Abchazji, list Ł. Berii do J. Stalina i in.

Nr 7. Opublikowano w nim materiały dotyczące polityki w „Osetii Południowej”, o rozstrzelaniu Tycjana Tabidze, artykuł o archimandrycie Pimienie Daszniani, wspomnienia córki Niko Łomourego i in.

Nr 8. Zawiera m.in. biografie patriarchów, artykuł o walce z Cerkwią, memorandum patriarchy Ambrożego Chelaja i odpowiedź Ławrentija Berii na memorandum, listy Kalistrata Cincadze.

Nr 9. Zamieszczono w nim wyroki wydane na kapłanów aresztowanych w 1942 r., mapę powstania w 1924 r., materiały dotyczące procesu Konstantyna Andronikaszwili i in.

Nr 10. Opublikowano w tym numerze artykuły o tłumaczeniu *Rycerza w tygryskiej skórze* na język rosyjski oraz o represjach po wystąpieniu Ł. Berii, w tym wobec przedstawicieli inteligencji i in.

Nr 11. Poświęcony represjonowanym kobietom, wobec których tzw. trójka NKWD wydała najwyższy wyrok – rozstrzelanie. Zawiera m.in. informacje o metodach i formach tortur i nadużyć w więzieniach. Na podstawie materiałów archiwalnych został nakręcony film dokumentalny „Prikaz nr 00486” („Rozkaz nr 00486”).

Nr 12. Dotyczy ruchu dysydenckiego w Gruzji. Opublikowano w nim teksty o narodzinach ruchu ludowego, o wykluczeniu Zwiada Gamsachurdii ze Związku Literatów Gruzji i in.

Nr 13. Zamieszczono w nim wspomnienia gruzińskiego czerwonoarmisty, artykuły o sowieckiej okupacji i 11. Armii, historii Akakija Mikeladze i „amnestii” mienszewików i in.

Nr 14. Zawiera materiały z postępowania karnego wszczętego przeciwko mordercom Ilii Czawczawadze (znanego gruzińskiego pisarza i działacza społecznego).

Nr 15. Opublikowano tu materiały dotyczące tragicznych wydarzeń z 9 marca 1956 r.

Warto podkreślić, że archiwum bierze udział w produkcji filmów dokumentalnych, przygotowywaniu programów edukacyjnych i publikacji. Jego pracownicy aktywnie biorą udział w audycjach telewizyjnych dotyczących najnowszej historii Gruzji, szeroko wykorzystują w nich materiały archiwalne. Oprócz uczestniczenia w zdjęciach do dokumentalnych filmów historycznych archiwum od 2008 r. samodzielnie je produkuje. Wśród najciekawszych można wymienić film o „Operacji polskiej”, rozkazie nr 00486, sowietyzacji Gruzji i gruzińskich dysydentach. Na szczególną uwagę zasługuje jednak film o zabójstwie Ilii Czawczawadze. Obraz jest w całości oparty na przechowywanych w archiwum materiałach z postępowania karnego prowadzonego przeciwko mordercom.

W dniu 22 października 2010 r. archiwum zorganizowało wystawę fotograficzną pod tytułem „Czerwona historia”, a od 22 do 26 października 2010 r. miała miejsce gruzińsko-amerykańska konferencja „Naucz się przeszłości dla przyszłości”. Co roku archiwum wydaje kalendarze, w których są zamieszczane informacje o wydarzeniach z najnowszej historii Gruzji, dokumenty archiwalne, listy i materiały dochodzeniowe.

Grupa digitalizacji.

Kopie uzyskane dzięki skanowaniu zasilają archiwum cyfrowe i pozwalają zabezpieczyć oryginały przed ich fizycznym zniszczeniem w wyniku wielokrotnego udostępniania. Tworzone są także elektroniczne bazy danych, które umożliwiają odszukiwanie interesujących archiwaliów. Obecnie zdigitalizowanych zostało ok. 8000 fotografii przechowywanych w archiwum. Należy podkreślić, że zakończenie wymienionych prac doprowadziło do wzrostu zainteresowania zasobem archiwum.

Grupa restauracji i konserwacji.

Członkowie grupy, którzy przeszli specjalny kurs w Narodowym Archiwum Gruzji i Narodowej Bibliotece Gruzji, restaurują i konserwują stare dokumenty archiwalne mające dużą wartość historyczną i naukową. Ich zachowanie jest bowiem sprawą szczególnej wagi państwowej, a podjęte działania prowadzą do szerokiego udostępniania najstarszych dokumentów naukowcom i innym osobom zainteresowanym.

Przy Archiwum MSW Gruzji działa Rada Naukowa, której członkowie uczestniczą w jego pracy, konsultują realizowane projekty, w tym dotyczące wydawania magazynu „Archiwum Wiestnik”, planują spotkania redakcyjne i tematykę badań naukowych prowadzonych przez placówkę. W skład rady wchodzi wybitni specjaliści z instytucji naukowych z różnych krajów:

- Thomas Blanton – dyrektor Archiwum Bezpieczeństwa Narodowego przy Uniwersytecie Jerzego Waszyngtona (USA);
- Ronald Grigor Suny – profesor Uniwersytetu Michigan i Uniwersytetu w Chicago (USA);
- Arsenij Roginskij – przewodniczący Stowarzyszenia „Memoriał” (Rosja);
- Mark Jung – profesor asystent Uniwersytetu Ruhr (Niemcy);
- Jeff Rossman – profesor Uniwersytetu Virginia, dyrektor Centrum Badań Euroazjatyckich (USA);
- Erick Scott – profesor asystent Uniwersytetu w Kansas (USA);
- Timothy Blauvelt – dyrektor Amerykańskiej Rady Edukacji Międzynarodowej (USA, Gruzja);
- Oliver Reisner – przedstawiciel Unii Europejskiej w Gruzji (Gruzja);
- Grigorij Mamulija – doktor Wyższej Szkoły Badań Społecznych we Francji (Francja).

Archiwum współpracuje z różnymi organizacjami krajowymi, wśród których warto wymienić: Instytut Rozwoju Swobody Informacji (IDFI), Laboratorium Studiów nad Sowiecką Przeszłością (SOVLAB), Gruzjińskie Archiwum Narodowe i Narodową Bibliotekę Parlamentarną.

Współpraca międzynarodowa

Za pośrednictwem Fundacji Heinricha Bölla dyrektor Archiwum MSW Gruzji i przedstawiciele organizacji pozarządowych złożyli wizyty robocze w Niemczech i Estonii w celu wymiany doświadczeń.

Archiwum podpisało memoranda o współpracy z różnymi międzynarodowymi organizacjami i muzeami, wśród których należy wymienić:

- Instytut Hoovera, Uniwersytet Stanforda (USA);
- Muzeum Pamięci Genocydu (USA);
- Instytut Pamięci Narodowej (Polska);
- Instytut Badania Reżimów Totalitarnych (Czechy);
- Uniwersytet Ruhr (Niemcy);
- Uniwersytet Zachodniej Finlandii (Finlandia);
- Stowarzyszenie „Memoriał” (Rosja).

Kooperacja z wymienionymi instytucjami jest prowadzona w następującym zakresie:

– z Archiwum Instytutu Hoovera – zbieranie, digitalizacja i tworzenie bazy danych dotyczących historii Gruzji XX w.

– z Archiwum Muzeum Holokaustu – zabezpieczenie dostępu do dokumentów oraz dostarczenie ich kopii do muzeum.

– z Uniwersytetem Zachodniej Finlandii – realizacja projektu „Gruzińska narodowość i sowiecka władza: wydarzenia z 9 marca 1956 r.”, połączonego z wyszukiwaniem i rozpowszechnianiem dokumentów archiwalnych.

– z Uniwersytetem Ruhr w Bochum – prowadzenie wspólnych badań i projektów edukacyjnych połączonych z zapewnieniem dostępu do dokumentów archiwalnych. W ciągu ostatnich czterech lat w oparciu o zasób Archiwum MSW Gruzji prowadzono badania dotyczące Wielkiego Terroru w Gruzji, których efektem ma być wydanie dwóch tomów monografii.

– z Instytutem Pamięci Narodowej – wymiana dokumentów. W oparciu o doświadczenie IPN Archiwum MSW planuje wzięcie udziału w projekcie dotyczącym poszukiwania miejsc pochówku ofiar czerwonego terroru.

– z praskim Instytutem Badania Reżimów Totalitarnych – wydano zbiór dokumentów (w językach gruzińskim, czeskim i angielskim) poświęcony ruchowi dysydenckiemu w Czechosłowacji i Gruzji. Pracownicy archiwum opublikowali w magazynie praskiego instytutu artykuł naukowy o gruzińskim dysydencie Rewaze Cincadze. W przyszłości planuje się pogłębienie prac naukowych i badawczych między archiwum i instytutem.

Oprócz sformalizowanej umowami współpracy międzynarodowej archiwum zaangażowało się w następujące inicjatywy:

– razem z francuskim magazynem „Wojna i Pokój” – badanie przestępstw i wykroczeń Armii Czerwonej w czasie II wojny światowej.

– wspólnie z Instytutem Rozwoju Swobody Informacji (IDFI), Ambasadą Szwajcarii w Gruzji i Południowokaukaskim Regionalnym Biurem Fundacji Heinricha Bölla – zrealizowanie projektu pod nazwą „Stalinowskie spisy w Gruzji, 1937–1938”.

– wraz z Tbiliskim Uniwersytetem Państwowym, Uniwersytetem Ruhr, Instytutem Historii Niemieckiej w Moskwie i Archiwum Fundacji Volkswagena – realizacja projektu pod nazwą „Bolszewicki porządek: masowe represje w Gruzji w latach 1937–1938”.

Działalność naukowa

Pracownicy archiwum prowadzą badania naukowe w czterech kierunkach:

Pierwszy poświęcony jest studiowaniu historii ruchu dysydenckiego w Gruzji. Po zakończeniu dwuletniego projektu planowane jest wydanie monografii, w której zostanie

opisana cała historia ruchu, a następnie na jej podstawie dokonana będzie analiza periodyzacji najnowszej historii Gruzji. Podstawę źródłową książki stanowią materiały Archiwum MSW Gruzji (byłe Archiwum KGB, zespoły archiwalne KC Komunistycznej Partii Gruzji oraz MSW). W Archiwum MSW Gruzji są przechowywane akta postępowań karnych wszczętych przeciwko gruzińskim dysydentom, które pozwalają szczegółowo odtworzyć konkretne wydarzenia, ich przebieg, metody walki z opozycją i uzasadnienia wydanych wyroków. Autorom monografii postawiono też dodatkowy cel – maksymalne wykorzystanie zgromadzonych archiwaliów.

Drugi kierunek – studia nad historią przesiedleń specjalnych, których zwieńczeniem ma być wydanie monografii o historii wysiedlenia obywateli Gruzji różnych narodowości w czasie rządów sowieckich.

Trzecim kierunkiem badań naukowych, realizowanym wspólnie z Instytutem Rozwoju Swobody Informacji, jest projekt dotyczący poszukiwań miejsc pochówku ofiar represji lat trzydziestych XX w. w Gruzji. Opiera się on na doświadczeniach polskiego Instytutu Pamięci Narodowej.

Czwartym kierunkiem badań naukowych jest projekt stworzenia specjalnego zbioru dokumentacji dotyczącego byłych pracowników KGB Gruzji. Pracownicy archiwum rejestrują wywiady z byłymi funkcjonariuszami w celu uzupełnienia i zachowania dla potomnych wiedzy o metodach działania Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego.

* * *

Archiwum przyjmuje interesantów, udziela im porad w zakresie poszukiwania dokumentów i sporządza informacje archiwalne o rehabilitacji, karalności, przesiedleniach specjalnych (przesiedlenia, wysiedlenia), przebywaniu w niewoli i „kontrolu filtracyjnej”. W ostatnich latach, po zdigitalizowaniu zbiorów i przygotowaniu elektronicznych baz danych odnoszących się do zasobu, zainteresowanie archiwum wzrosło zarówno w społeczeństwie gruzińskim, jak i wśród krajowych i zagranicznych naukowców. Z bazami danych archiwum zapoznało się ponad 2000 naukowców i 3000 osób prywatnych oraz dziennikarze różnych stacji telewizyjnych i radiowych. Archiwum posiada stronę internetową: <http://archive.security.gov.ge/index.html>, e-mail: archive@mia.gov.ge. Jest też dostępne na Facebooku: https://www.facebook.com/archive.mia/app_174225559282949 i YouTube: www.youtube.com/channel/UCekzjffKuWUdHeHGtqCTRw.

STRESZCZENIE

Zasób obecnego Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji stanowią materiały wchodzące wcześniej w skład trzech odrębnych archiwów historycznych: Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Gruzji, Milicji Sowieckiej w Gruzji oraz Komunistycznej Partii Gruzjińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej. Autorzy przedstawili genezę powstania tych archiwów, ich zasób, scharakteryzowali zawartość najciekawszych zespołów archiwalnych oraz strukturę organizacyjną Archiwum MSW. W artykule zostały omówione również zagadnienia związane z popularyzacją zasobu archiwalnego, która dokonuje się m.in. poprzez wydawane przez archiwum czasopismo „Archiwnyj Wiestnik” w językach gruzińskim i angielskim oraz uczestnictwo w produkcji filmów dokumentalnych. Poruszono także kwestie dotyczące współpracy międzynarodowej

Archiwum MSW Gruzji z zagranicznymi organizacjami, uczelniami i muzeami oraz projektów badawczych realizowanych przez jego pracowników.

Słowa kluczowe: Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji, Archiwum Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Gruzji, Archiwum Milicji Sowieckiej w Gruzji, Archiwum Komunistycznej Partii Gruzjińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej.

SUMMARY

The fonds that previously comprised three separate historical archives: Committee of the State Security of Georgia, Soviet Police in Georgia and the Communist Party of the Georgian Soviet Socialist Republic constitute the resources of the present Archives of the Ministry of Internal Affairs of Georgia. The authors presented origins of creation of those archives, their fonds, described the content of the most interesting archival fonds and organizational structure of the archives of the Ministry of Internal Affairs. The issues related to popularizing of the archival fonds that is conducted, among others, by publishing the magazine entitled 'Archival Herald' in the Georgian and English languages and participation in the production of documentaries have also been discussed in the article. Furthermore, the aspects concerning the international cooperation of the Archives of the Ministry of Internal Affairs of Georgia with foreign organizations, universities and museums as well as research projects conducted by employees have been considered.

Key words: Archives of the Ministry of Internal Affairs of Georgia, Archives of the State Security of Georgia, Archives of the Soviet Police of Georgia, Archives of the Communist Party of the Georgian Soviet Socialist Republic.

Fotografia pracowników NKWD (Archiwum MSW Gruzji)